

ДО ПИТАННЯ ПРО ПОНЯТТЯ ЛІНГВОКУЛЬТУРНИЙ КОНЦЕПТ І МЕТОДИКУ ЙОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

У статті порушено коло питань, що стосуються систематизації методологічних засад дослідження лінгвокультурного концепту. Зроблено спроби уточнення лінгвістичних параметрів поняття «лінгвокультурний концепт» і його структури, визначення особливостей аналізу лінгвокультурного концепту й опису дослідницьких прийомів та процедур відповідного напрямку.

Ключові слова: лінгвокультурний концепт, національно-культурна специфіка, метод, мова і культура, лінгвокультура.

Як у сучасних лінгвістичних студіях загалом, так і в лінгвокультурології зокрема дослідження концептів є одним із найбільш активно прогресуючих сучасних перспективних напрямків, який зумовлений процесами взаємодії мови й культури. У названій галузі лінгвістичних знань вивчення лінгвокультурних концептів як важливих конститuentів дослідження мови сприяє виявленню національно-культурної специфіки певної лінгвокультури¹, що функціонує в окремому національно-лінгвокультурному співтоваристві (термін В. В. Красних [11: 17]). Для вивчення й опису взаємодії і взаємовідносин мови й культури необхідним є узагальнення сучасних досягнень у різних галузях знань: мовознавстві, культурології, когнітології, етнології, країнознавстві та інших наукових дисциплінах [25: 5].

У сучасній когнітивній лінгвістиці науковці приділяють увагу спостереженню за певними аспектами функціонування мови, які мають нерозривний зв'язок з культурою певного лінгвосоціуму, його психологією, свідомістю, світобаченням і світосприйняттям. Водночас унаслідок складності досліджуваного явища виділимо певну кількість невирішених питань, серед яких – і методика дослідження лінгвокультурного концепту.

Теоретичні догми й основні положення лінгвокультурологічної парадигми висвітлені в наукових працях Е. Бенвеніста (1974), А. Вежбицької (1996, 1999, 2001), С.Г. Воркачова (2001, 2002, 2004), І.О. Голубовської (2004), В.І. Карасика (2002, 2004, 2006), В.В. Красних (2002), В.А. Маслової (1997, 2001, 2004), Г.Г. Слишкіна (2000, 2004), Ю.С. Степанова (1997, 2001), В.М. Телії (1995, 1996), W.H. Durham, P. Weingart (1997), W. Marschall (1993), B. Shore (1991) та ін. Завдання, які ставлять перед собою вчені, охоплюють дослідження процесів взаємозв'язку та взаємовпливу мови й етносу, мови й менталітету, мови й культури «на основі тріади – мова, культура, людська особистість» [1: 45]. У межах відповідного напрямку сучасних мовознавчих студій

¹ Тут і надалі термін лінгвокультура, слідом за В.В. Красних, уживається в значенні «культура, втілена й закріплена в знаках живої мови, ... культура, яка знаходить вияв у мові й через мову» [12: 60].

лінгвокультура розглядається як лінза, через яку науковці вивчають матеріальну й духовну самотність певної етнічної спільноти [2].

Мета статті – систематизувати методологічні засади вивчення лінгвокультурного концепту й описати відповідні дослідницькі прийоми та процедури. Згідно з метою дослідження визначено такі основні *завдання*: уточнити лінгвістичні параметри поняття «лінгвокультурний концепт» та його структуру; з'ясувати особливості аналізу лінгвокультурного концепту.

Сучасні дослідники, вказуючи на те, що концепт є ключовим складником лінгвокультури, підкреслюють: homo loquens взаємодіє не з окремим світом, а з «репрезентаціями цього світу, з когнітивними моделями цього світу»; крізь призму культури й мови Всесвіт відображений у свідомості індивіда (народу, нації, етносу) [15: 33], а також додають: «поняття “концепт” стало “властивістю” культурології, де воно позначає духовні цінності культури» [21: 124].

За Ю.С. Степановим, «концепт – це ніби згусток культури у свідомості людини; те, у вигляді чого культура входить у ментальний світ людини ... те, за допомогою чого людина ... входить у культуру, а в деяких випадках і впливає на неї» [23: 40]. Такий науковий підхід ґрунтується на визначенні концепту як базової одиниці культури, її концентрату; у ході аналізу одного концепту культури можна реконструювати всю систему концептів окремої культури [8: 96-97]. Як зауважує В.І. Карасик, дослідження концептів культури – це «рух від психічних, соціально-культурних утворень у бік їх варіативної фіксації в мові й не тільки в мові» [8: 96].

В.Г. Зусман, розглядаючи концепти в лінгвокультурологічному плані, виокремлює в сучасній лінгвокультурі комплексні знаки природи – культурні концепти, визначаючи їх як частини цілого, які «несуть на собі відбиток системи загалом». «Концепт – мікромодель культури, а культура – макромодель концепту. Концепт породжує культуру й породжується нею» [4: 41]. Виділяючи культурний концепт як основну одиницю відповідної парадигми, В.І. Карасик [8: 91] визначає його як «багатовимірне, культурно значуще соціопсихічне утворення в колективній свідомості, опредметнене в тій чи тій мовній формі» [8: 98]. Основними характеристиками культурного концепту є «багатовимірність і дискретна цілісність сенсу», наявність якого простежується в «безперервному культурно-історичному просторі» й культурна передача якого можлива з однієї галузі в іншу [8: 98].

Тримаючи у фокусі уваги дефініцію концепту, яка функціонує в лінгвокультурологічних студіях, український дослідник А.М. Приходько визначає її як лінгвоконцепт – ключову одиницю лінгвокультурології, «вербалізований культурний сенс», «семантичну одиницю „мови“ культури» [21: 125] і трактує таким чином: «культурними» стають об'єкти, коли «уявлення про них структуруються етномовним мисленням у вигляді концептів – певних «квантів» знання і досвіду [21: 125].

Сучасний вчений-концептолог Г.Г. Слишкін вважає, що інформацію слід вивчати в трихотомії «мова – свідомість – культура», оскільки саме свідомість людини відіграє інтермедіарну роль між мовою й культурою. Вивчаючи відповідні структури в контексті лінгвокультурної концептології, дослідник оперує поняттям

«лінгвокультурний концепт» і детермінує його так: «умовна ментальна одиниця, спрямована на комплексне вивчення мови, свідомості й культури» [22: 14].

В.І. Карасик стверджує, що концепт являє собою основу «синтезного вивчення» таких феноменів, як культура і мова, і, підтримуючи точку зору Г.Г. Слишкіна, підкреслює: концепт є конститuentом свідомості, який, у свою чергу, відіграє роль посередника між мовою і культурою [25: 5].

Погоджуючись із думкою В.І. Карасика, С.Г. Воркачов іменує лінгвокультурний концепт «багатомірним семантичним утворенням» і зазначає, що його багатомірність виявляється як у метафорично-образних, понятійних, ціннісних складниках, так і в «тезаурусних» і варіативно-дискурсних властивостях [13: 6], а також виокремлює такі ознаки лінгвокультурних концептів: «емоційність переживання» (процес, завдяки якому концепти не просто мисляться, а й «емоційно переживаються»), семіотична «номінативна» цільність (пов'язана з незаперечною важливістю досліджуваного концепту у сфері його функціонування в певному лінгвосоціумі й репрезентована сукупністю лінгвальних синонімів «(слів і словосполучень), тематичних рядів і полів», а також із пареміологічним фондом, літературними і фольклорними творами і ін.), орієнтованість на план вираження (визначається включеністю концепту в асоціативні зв'язки як синтагматичні, так і парадигматичні, наявність яких спостерігається «в лексичній системі мови, у семіотичному „тілі“ якої цей концепт предметнюється») [13: 11].

У когнітивній лінгвістиці концепт виступає «як одиниця лінгвокультурного моделювання світу» і являє собою «складне багатомірне ментальне утворення, що включає образно-перцептивний, понятійний і ціннісний компоненти» [5: 100]. Отже, науковці визначають трикомпонентну структуру лінгвокультурного концепту, виділяючи ціннісний елемент, а також фактуальний і образний. Перший компонент є центром концепту, «оскільки концепт служить дослідженню культури, а в основі культури лежить саме ціннісний принцип». Другий елемент – фактуальний – перебуває у свідомості індивіда і має вербальну презентацію, останній – образний – це невербальний елемент, котрий піддається тільки опису [7: 77-78].

Основною ознакою лінгвокультурного концепту, на думку окремих учених, є наявність ціннісного елемента [7: 75-80]. Останній є основною диференційною ознакою лінгвокультурних концептів порівняно з іншими ментальними одиницями (лінгвокогнітивними концептами). Як одиниця культури концепт обов'язково включає у свою структуру ціннісний компонент [6]. Сучасні вчені стверджують, що на підставі структури лінгвокультурного концепту (образна, перцептивна та понятійна сторони) подібний конститuent корелює з когнітивною та перцептивною його сторонами, а понятійний конститuent має лінгвальне втілення цього феномена [8: 98]. Як було зазначено вище, основним складником лінгвокультурного концепту є цінність, відтак вивчаються концепти, у яких панівним є ціннісний компонент. Погоджуючись із думкою В.І. Карасика, С.Г. Воркачов підкреслює, що той концепт, котрий відображає факт культури у свідомості суспільства, уже «за замовчуванням» репрезентує певну цінність для цього національно-лінгво-культурного співтовариства [3:14].

У теорії лінгвокультурних концептів В.І. Карасика та Г.Г. Слишкіна [7: 75-80] визначається наявність ядра та периферії концепту. Перше складає асоціації, які

найбільш запитані для носіїв мови, друге – менш актуальні: «концепт групується навколо якоїсь «сильної», ціннісно значущої точки свідомості, від якої розходяться асоціативні вектори». Отже, цінність становить центр концепту; призначенням концепту є дослідження культури, а відтак в основі культури знаходиться саме ціннісний елемент [7: 75-80].

Вивчення концептів культури здійснюється на підставі понять «мова – етнос – культура», оскільки сукупність цих понять репрезентує інформацію про менталітет окремої національно-лінгво-культурної спільноти і тим самим диференціює вид і своєрідність певної мовної системи [21: 126]. Саме етнокультурна маркованість є ключовим складником лінгвоконцепту, який моделює «ціннісні домінанти культури» і національну своєрідність певної лінгвокультури [21: 126].

З'ясування понятійного обсягу термінів «культурний концепт», «лінгвокультурний концепт» і «лінгвоконцепт» дозволяє зазначити, що культурний концепт сучасні мовознавці розглядають у межах трихотомії «мова – свідомість – культура» (Г.Г. Слышкін), у той час як лінгвоконцепт функціонує й досліджується на принципах трихотомії «мова – етнос – культура» (А.М. Приходько). Отже, залежно від покладеного в основу критерію, науковці подають власне трактування й називають відповідний феномен «культурний концепт» (Н.Ф. Алефіренко, В.Г. Зусман), «лінгвокультурний концепт» (С.Г. Воркачов, В.І. Карасик, Г.Г. Слишкін), «лінгвоконцепт» (В.Г. Зусман), «концепт культури» (С. Geerts) тощо. Проте основними незмінними конститuentами трихотомії, у межах якої вивчаються концепти та концептуальні структури на засадах лінгвокультурологічного підходу, незмінно залишаються «мова й культура».

Метод визначено як сукупність способів, прийомів, правил, норм пізнання, дій і репрезентованих «системою приписів, принципів, вимог, які повинні орієнтувати у вирішенні конкретного завдання, досягненні певного результату ...» [9: 219]. *Лінгвокультурологічний метод* розуміють як «інтеграцію методик, прийомів та процедур дослідження, спрямованих на вивчення взаємозв'язку і взаємодії культури і мови з метою встановлення і пояснення того, яким чином здійснюється одна з фундаментальних функцій мови – бути знаряддям створення, розвитку, збереження і трансляції культури» [9: 538].

Лінгвістичну методологію репрезентовано низкою вихідних принципів, якими керуються вчені в ході розгляду певних етапів дослідження – від визначення його цілей і завдань, до формулювання узагальнень і висновків [9: 25]. Аналіз лінгвокультурних концептів не зводиться до певного методу або методики, а складається із сукупності дослідницьких процедур, аналітичних прийомів та операцій вербалізованих культурних концептів, повний і всебічний опис яких залишається проблемним на нинішньому етапі розвитку лінгвокультурологічних студій.

Вивчення матеріалу в лінгвокультурологічній парадигмі передбачає зіставлення досліджуваних лінгвокультурних феноменів і зводиться до застосування *контрастивного й типологічного аналізу*. У «контрастивному аналізі мовних одиниць, що виражають національно-специфічне бачення світу в порівнюваних лінгвокультурах» вивчення ґрунтується на даних з декількох мов, а в «типологічному аналізі таких одиниць, що припускає побудову на дедуктивній основі моделі

культурно значущих відносин, наприклад, у вигляді матриці, і визначення мовних способів вибіркового заповнення такої матриці», релевантним є вивчення фактографії (В.І. Карасик) однієї лінгвокультури [8: 76]. У подальшому дослідженні вважаємо за доцільне застосовувати типологічний аналіз лінгвокультурних концептів.

Методика вивчення лінгвокультурних концептів, котру запропонував В.І. Карасик, представлена системою дослідних процедур, спрямованою на опис різних сторін концептів, і полягає в такому: дефінування (визначення смислових ознак: категоріальний статус, тематична конкретизація, зовнішня і внутрішня оцінка, модальність); контекстуальний аналіз (аналіз асоціативних смислових ознак); етимологічний аналіз; пареміологічний аналіз; анкетування, інтерв'ювання, коментування [8: 92].

На основі викладених вище прийомів вивчення концептів проаналізовані і змодельовані такі концепти, як «procrastination / відкладання на потім», «dignity / гідність» і ін. Автор додає, що вивчення лінгво культурних концептів необхідно доповнювати матеріалами з таких наукових парадигм як культурологія, психологія, етнографія, історія тощо [8: 118].

Розширена і вдосконалена методика вивчення лінгвокультурних концептів В.І. Карасика включає в себе такі дослідницькі процедури аналізу:

(1) семантичний розгляд лексичних одиниць, які репрезентують ім'я / імена концепту(ів); (2) аналіз етимології даних імен концептів; (3) семантичний огляд асоціативних і переносних значень тих лексичних одиниць, що втілюють дані концепти; (4) інтерпретативний аналіз семантики контекстів, у яких функціонують лексичні одиниці та словосполучення, що вербалізують концепти; (5) інтерпретація й культурологічний розгляд асоціацій, інтегрованих у структуру концепту; (6) інтерпретативний аналіз висловлювань, які мають ціннісно-марковану спрямованість (афоризми, прислів'я, цитати) і в яких відображені досліджувані концепти; (7) вивчення коротких текстів, викладених інформантами згідно з темою, в якій розкривається зміст певного концепту; (8) аналіз асоціативних відповідей інформантів на вербалізацію концептів [5: 33].

На підставі наведених вище інтерпретативних прийомів і дослідницьких процедур учений аналізує такі лінгвокультурні концепти, як «challenge / виклик», «absurd / абсурд» в англійській і російській лінгвокультурах, архетипні концепти «угода з дияволом», «ворожа змова» і лінгвокультурний типаж «superman / супермен» в англійській лінгвокультурі [5: 34-79]. Провівши детальний аналіз зазначених лінгвокультурних концептів, згідно з описаними вище лінгвістичними операціями та процедурами, В.І. Карасик доходить висновку, що окремі з них (наприклад, концепт «challenge / виклик») представлено етноспецифічними концептами-регулятивами, котрі відображають ключові цінності англійськомовної, а саме американської культури і мають виключно позитивні характеристики, в той час як цей же концепт у російській лінгвокультурі позначено наявністю як негативних, так і позитивних характеристик, із поступовим превалюванням позитивної оцінки в ньому [5: 44]. Розгляд лінгвокультурного концепту «absurd / абсурд» дає можливість встановити його певні типи, «виявити типи дискурсу, що корелюють із ними», визначити їх основні

функції, внести певні уточнення в його інтерпретацію тощо [5: 57]. У результаті опису лінгвокультурного типажу «superman / супермен» в англійській лінгвокультурі на підставі вище наведеної методики науковець констатує, що цей типаж репрезентує «стрижневу цінність» англійськомовної, а саме американської культури і, «будучи типажем американської культури, у результаті процесів глобалізації ... модифікує систему цінностей тих лінгвокультур, які приймають цей концепт» [5: 57]. Аналіз архетипних концептів «угода з дияволом», «ворожа змова» відображає їх універсальні характеристики («легку засвоюваність, активне поширення, перехід в інші сфери спілкування» та ін.). Відтак, у зв'язку з розглянутою вище методикою, науковець вказує на можливість виділення соціокультурних, етнокультурних та універсальних архетипних концептів [5: 57].

Вивчивши аналіз лінгвокультурних концептів і лінгвокультурного типажу, проведений В.І. Карасиком на основі запропонованої вдосконаленої методики дослідження концептів, зазначимо: найбільш повно ця методика охоплює різні сторони об'єктивації концептів (ключові цінності тієї чи іншої лінгвокультури; позитивні або негативні оцінки певного лінгвосоціуму; типи концептів і типи дискурсу, що корелюють із ними, а також їх основні функції; універсальні характеристики концептів та ін.) і може бути впроваджена для аналізу даних як однієї, так і декількох лінгвокультур.

Застосування різних методик вивчення концепту визначається типом самого концепту, а також дослідницькою спрямованістю певних лінгвокогнітивних шкіл, у межах яких він вивчається [3: 16].

Застосування тих чи інших методів, аналітичних прийомів, дослідницьких процедур, операцій тощо залежить як від складності структури самого концепту і фактичного матеріалу дослідження, що піддаються аналізу, так і від цілей і завдань учених, які вивчають структури лінгвокультурних концептів [14: 58]. З цього приводу В.А. Маслова зазначає: оскільки лінгвокультурний концепт багатовимірний, можливе застосування різних підходів до визначення його структури. Вона визначає центром концепту цінність, оскільки основне призначення концепту – служити вивченню лінгвокультури певного лінгвосоціуму, а сама сутність культури представлена ціннісним принципом [16: 42]. За основу *структури концепту* дослідниця приймає «шарову будову, в якій різні верстви репрезентують результат або «осад» культурного життя різних епох», ці історичні шари є різними за походженням, за значенням, за часом формування і ін. [16: 41]. В.А. Маслова наводить наступні так звані «шари» концепту: *визначення* концепту в лексикографічному джерелі, що, на її думку, є ядром концепту (дефініція); *етимологічні характеристики* концепту; *інші визначення* концепту, окрім ключового; *контексти*, в яких визначено концепт (ідіоми, сталі вирази, фразеологізми, прислів'я, тощо); *сприйняття* концепту індивідом (асоціації, які виникають у зв'язку з певним концептом) [24: 248].

Залежно від структури концепту В.А. Маслова застосовує методику його опису, побудовану на аналізі відповідних шарів. Як підкреслює білоруська дослідниця, у ході опису лінгвокультурного концепту необхідно досліджувати такі його конституенти, як конотативні, образні, понятійно-дефініційні, оцінні й асоціативні, завдяки яким можливо охарактеризувати концепт як багатовимірне ментальне утворення [16:

46]. Вивчаючи сутність лінгвокультурного концепту, В.А. Маслова пропонує застосовувати такі методи дослідження та способи для об'єктивації культурних концептів:

(1) визначення референтної ситуації, до якої належить досліджуваний концепт (у разі аналізу концептів у художніх творах операція визначення відбувається на його основі); (2) з'ясування місця концепту в мовній картині світу і національній свідомості певного лінгвосоціуму за допомогою отримання інформації з енциклопедичних та лінгвістичних лексикографічних джерел; (3) наведення етимологічних характеристик та опис їх особливостей; (4) окрім лексикографічних і енциклопедичних тлумачень лексичної одиниці необхідно залучення різних контекстів (у поезії, філософії, публіцистиці, науці тощо, а також у пареміологічному фонді досліджуваних одиниць) для найбільш повного їх аналізу; (5) вивчення асоціативних зв'язків ключових лексем, що визначають концепт (тобто його ядро) і зіставлення з результатами попередніх етапів аналізу; (6) у ході вивчення лінгвокультурного концепту, що має істотне значення для лінгвокультури певного лінгвосоціуму необхідним є застосування процедури багаторазового повторення й інтерпретації його в культурі цього народу (наприклад, у музиці, живописі, скульптурі, поезії та ін.) [16: 45-46].

У процесі опису лінгвокультурних концептів В.А. Маслова особливо підкреслює роль п'ятого етапу, а саме вивчення асоціативних зв'язків: «... надзвичайно важливо для концепту асоціативне поле, з яким він пов'язаний, тому виявлення асоціативних комплексів є основним завданням опису концепту» [14: 58]. На підставі описаних методів дослідження подаються реконструкції змісту (В.А. Маслова), наприклад, духовно-релігійні концепти, одним із яких «...і релігійним, і філософським, і етичним одночасно» [17: 251] є концепт «добро» [17: 249-253]. Необхідність і важливість виявлення та опису саме «цінностей вищого порядку» – віри, доброчесності тощо – зумовлено тим, що «вони у свою чергу і складають основу духовного *коду культури*, тобто тієї системи духовних законів, ідеалів та матеріальних цінностей, які виробилися нацією в процесі її формування» [17: 252]. Разом із тим наголошується на необхідності застосування як лінгвістичного, так і лінгвокультурологічного підходів опису концептів духовної культури.

Розглянувши низку окремих інтерпретаційних прийомів і дослідницьких процедур, що їх використовують сучасні вчені для моделювання концепту (З.Д. Попова, І.А. Стернін [20: 112-113], М.В. Піменова [18: 149-151; 19: 125], В.І. Карасик [8: 92; 5: 33], Г.Г. Слишкін [22: 35-42], В.А. Маслова [16: 45-46], Ж.В. Краснобаєва-Чорна [10: 44]), підтримаємо точку зору С.Г. Воркачова стосовно того, що лінгвокультурні концепти, будучи багатовимірними, багатоозначковими і складними семантичними структурами, неможливо типологізувати «на основі будь-якої єдиної класифікаційної ознаки» – так само, як неможливою є й «побудова вичерпної й несуперечливої класифікації концептів» [3: 9; 3: 21].

В.І. Карасик підкреслює правомірність застосування різних прийомів та методів до вивчення концептів, оскільки “мають цінність і спостереження, і інтроспективні визначення, й гіпотетичні моделі, і соціологічні та соціолінгвістичні експерименти, і аналіз значень слів, фразеологізмів, паремій, художніх та ділових текстів” [8: 121]. В.А. Маслова доповнює: «в когнітивній лінгвістиці поєднуються дані різних наук,

відбувається гармонізація цих даних, використовуються їх методи дослідження» [14: 58].

Вивчення викладеного вище матеріалу дозволяє зробити низку *висновків та узагальнень*. У межах різних напрямків лінгвістики застосовуються різні методичні прийоми дослідження концептів та концептуальних структур. Безперечно, лінгвокультурологічний підхід до дослідження концептів (мета якого – визначення ментальних утворень, які стоять за ними, і їхньої національно-культурної специфіки) є загальноприйнятим і сприяє глибокому науковому аналізу лінгвокультурних концептів. Саме лінгвокультурологічний підхід у сукупності його методів, прийомів, операцій та процедур дає змогу пояснити взаємодію і взаємозв'язок мови, свідомості й культури, визначити культурно значущі концепти певної лінгвокультури, що в результаті зумовлює більш повний опис мовної й концептуальної картин світу та їх специфічних особливостей. У подальших дослідженнях лінгвокультурні концепти розуміємо слідом за С.Г. Воркачовим, визначення яких наведено в цій роботі.

Розглянувши різні методики дослідження лінгвокультурних концептів, доходимо висновку: науковці виокремлюють такі конститuentи в структурі лінгвокультурного концепту, як образні, понятійні та ціннісні, основним складником серед них є ціннісний елемент (В.І. Карасик, Г.Г. Слишкін, В.А. Маслова, С.Г. Воркачов та ін.). Зміст аналізу лінгвокультурного концепту полягає у встановленні спільних і відмінних ознак ментальних явищ, які виявляють його сутність і на підставі яких він виділяється серед інших ментальних одиниць.

На підставі викладених вище методик аналізу культурно значущих концептів є нагода з'ясувати етнокультурну специфіку окремої національно-лінгво-культурної спільноти, яка нерозривно пов'язана з його культурними, історичними, соціальними, психологічними особливостями розвитку. Вивчення мовних засобів об'єктивації лінгвокультурних концептів у системі полінаціональної англійської мови дає можливість відтворити як їх мовне вираження, так і лінгвокультурну специфіку, аксіологічну й соціокультурну значущість і для окремих національно-лінгвокультурних спільнот, і для англосаксонської лінгвокультури загалом.

Застосування різних методик дозволяє сформувати ціннісно-орієнтований зміст культурно значущих концептів, який пояснює не лише низку ознак, але й визначає *роль і місце* цих концептів в досліджуваній лінгвокультурі. На підставі вивчення різних методик аналізу лінгвокультурних концептів вважаємо, що вони спрямовані на з'ясування змісту концепту, формування його моделі та на реалізацію його специфіки в вербальному просторі певної лінгвокультури. Отже, не єдиний метод або прийом, а саме комплексну методику вивчення лінгвокультурного концепту доцільно використовувати для найбільш достовірного опису його структурної моделі. Оскільки саме сукупність методів, котрі мають не тільки культурологічну спрямованість, але й етнологічну, психологічну, країнознавчу тощо, дозволяє найбільш повно представити зміст концепту у свідомості певної національно-лінгво-культурної спільноти й визначити її *роль та місце* в системі цінностей певного лінгвосоціуму.

Відсутність єдиної методики дослідження лінгвокультурних концептів, а існування значної кількості методів, інтерпретаційних прийомів і дослідницьких

процедур у сучасних лінгвокультурологічних студіях, зумовлено наявністю складної й інтегрованої структури досліджуваного явища, а також тим, що концепт як багатовимірний феномен не піддається класифікації на основі однієї класифікаційної ознаки, а значить і єдиний метод неможливо застосувати під час аналізу взаємозв'язку мови й культури.

Як становлення і розвиток самої науки – лінгвокультурології – триває в наші дні, так і щодо її методологічного апарату продовжується пошук найбільш оптимальних прийомів, процедур, операцій та методів дослідження лінгвокультурних концептів.

З'ясовуючи аналітичні прийоми, дослідницькі процедури та різні методи вивчення лінгвокультурних концептів, вважаємо, слідом за В.І. Карасиком (2005), що методика їх вивчення потребує коригування (уточнення та доповнення відповідно до специфіки об'єкта дослідження). Це й буде здійснено в подальшій роботі стосовно моделювання національно-специфічних концептів у системі полінаціональної англійської мови окремих національно-лінгво-культурних спільнот (північно-американський, азійський, африканський ареали), що й визначає *перспективи* дослідження.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бенвенист Э. Общая лингвистика / Э. Бенвенист. – М.: Прогресс, 1974. – 448 с. 2. Воркачев С. Г. Методологические основания лингвоконцептологии / С. Г. Воркачев // Теоретическая и прикладная лингвистика. Вып. 3. Аспекты метакоммуникативной деятельности. – Воронеж, 2002. [Электронный ресурс]. Режим доступа: <http://tpl1999.narod.ru/index/0-50> 3. Воркачев С. Г. «Куда ж нам плыть?» – Лингвокультурная концептология: современное состояние, проблемы, вектор развития / С. Г. Воркачев // Язык, коммуникация и социальная среда. Вып. 8. – Воронеж: ВГУ, 2010. – С. 4-27. 4. Зусман В. Г. Концепт в культурологическом аспекте / В. Г. Зусман // Межкультурная коммуникация. – Нижний Новгород: Деком, 2001. – С.38-53. 5. Карасик В. И. Иная ментальность / В. И. Карасик, О. Г. Прохвачева, Я. В. Зубкова, Э. В. Грабарова. – М.: Гнозис, 2005. – 352 с. 6. Карасик В. И. Культурные доминанты в языке / В. И. Карасик // Языковая личность: культурные концепты. – Волгоград-Архангельск, 1996. – С. 3–16. 7. Карасик В. И. Лингвокультурный концепт как единица исследования / В. И. Карасик, Г. Г. Слышкин // Методические проблемы когнитивной лингвистики: сб. науч. тр./ под ред. И. А. Стернина. – Воронеж: ВГУ, 2001. – С. 75-80. 8. Карасик В. И. Языковой круг: личность, концепты, дискурсы / В. И. Карасик. – Волгоград: Перемена, 2002. – 477 с. 9. Комарова З. И. Методология, метод, методика и технология научных исследований в лингвистике / З. И. Комарова. – Екатеринбург: УрФУ, 2012. – 818 с. 10. Краснобаева-Чорна Ж. В. Концептуальний аналіз як метод концептивістики (на матеріалі концепту життя в українській фраземиці) / Ж. В. Краснобаева-Чорна. Українська мова. – 2009. – №1. – С.41-52. 11. Красных В. В. Этнопсихолінгвістика і лінгвокультурологія / В. В. Красных. – М.: Гнозис, 2002. – 284 с. 12. Красных В. В. Основные постулаты и некоторые базовые понятия лингвокультурологии / В. В. Красных // Русский язык за рубежом. – 2011. – № 4. – С. 60–66. 13. Лингвокультурный концепт: типология и области бытования [Текст]: [монография] / ВолГУ; под. общ. ред. С. Г. Воркачева. – Волгоград: ВолГУ, 2007. – 400 с. 14. Маслова В. А. Введение в когнитивную лингвистику / В. А. Маслова. – М.: Флинта: Наука, 2011. – 296 с. 15. Маслова В. А. Введение в лингвокультурологию / В. А. Маслова. – М.: Наследие, 1997. – 207 с. 16. Маслова В. А. Когнитивная лингвистика / В. А. Маслова. – Минск: ТетраСистемс, 2004. – 256 с. 17. Маслова В. А. Принципы и приемы исследования концептов / В. А. Маслова // Ученые записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского. – 2013. – Том. 26

(65). – №1. – С. 249-253. 18. *Пименова М. В.* Методика исследования концептов // Введение в концептологию / В. В. Колесов, М. В. Пименова. – 2-е изд., стер. – М.: Флинта, 2016. – С. 149-180. 19. *Пименова М. В.* Теория концептуальных исследований // Введение в концептологию / В. В. Колесов, М. В. Пименова. – 2-е изд., стер. – М.: Флинта, 2016. – С. 122-148. 20. *Попова З. Д.* Когнитивная лингвистика / З. Д. Попова, И. А. Стернин. – М.: АСТ «Восток-Запад», 2007. – 315 с. 21. *Приходько А. М.* Концепти і концептосистеми в когнітивно-дискурсивній парадигмі лінгвістики / А. М. Приходько. – Запоріжжя: Прем'єр, 2008. – 332 с. 22. *Слышкин Г. Г.* Лингвокультурные концепты и метакоцепты: дис. ... докт. филол. наук: 10.02.19 / Слышкин Геннадий Геннадьевич. – Волгоград, 2004. – 323 с. 23. *Степанов Ю. С.* Константы. Словарь русской культуры. Опыт исследования / Ю. С. Степанов. – М.: Языки русской культуры, 1997. – 824 с. 24. *Сухорольська С.М.* Методи лінгвістичних досліджень / С. М. Сухорольська, О. І. Федоренко – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Львів: Інтеллект-Захід, 2009. – 348 с. 25. *Шевченко И. С.* Историческая перспектива когнитивной лингвистики: Концепт БОГ в английском дискурсе XIV-XX вв. / И. С. Шевченко, А. В. Полина // Вісник Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна. – 2005. – № 649. – С. 3-8.

*Домнич О.В., к. филол. н., доцент
Запорожский национальный университет, г. Запорожье*

К ВОПРОСУ О ПОНЯТИИ ЛИНГВОКУЛЬТУРНЫЙ КОНЦЕПТ И МЕТОДИКЕ ЕГО ИССЛЕДОВАНИЯ

В статье очерчен круг вопросов, касающихся систематизации методологических основ исследования лингвокультурного концепта. Предприняты попытки уточнения лингвистических параметров понятия «лингвокультурный концепт» и его структуры, определения особенностей анализа лингвокультурного концепта и описания исследовательских приемов и процедур соответствующего направления.

Ключевые слова: лингвокультурный концепт, национально-культурная специфика, метод, язык и культура, лингвокультура.

*Domnich O.V., PhD, Associate Professor,
Zaporizhzhya National University, Zaporizhzhya*

ON THE STUDY OF THE CONCEPT OF LANGUAGE AND CULTURE AND ITS METHODS

The article is devoted to the problems of systematization of the methodological basis of the language and culture concept study. Special attention is drawn to the study of the linguistic parameters of the term “the concept of language and culture” and its structure, the peculiarities of this lingual phenomenon analysis and the description of the research methods and procedures of the corresponding field of research.

Key words: the concept of language and culture, national-cultural specificity, a method, language and culture.

Стаття надійшла до редакції 11.05.17.